

Het Nederlandse middenveld was breed in de negentiende eeuw. Op de website van het Huygens ING staan duizenden verenigingen uit die tijd. Milja van Tielhof

In 1830 werd in Utrecht de Maatschappij voor Moederlijke Liefdadigheid opgericht. De leden hielpen behoeftige kraamvrouwen met een groot gezin. De kraamvrouw kon rekenen op bonnen voor vier bossen stro, zeven broden, wat kruidenierswaren en zeep, een deken, een stel kleren voor de baby of een mand met kleertjes en luiers. Tussen november en mei kregen ze ook wat brandstof. Er waren wel voorwaarden: het gezin moest in Utrecht wonen en er moesten al drie kinderen zijn. Verder moest de zwangere vrouw zich drie maanden voor de bevalling melden, zodat de vereniging het gedrag van man en vrouw kon onderzoeken. De hulp werd ook verstrekt wanneer de vrouw beviel van een levenloos kind, maar dan verviel het stel kleren of de luiermant. De Utrechtse Maatschappij is een van de or-

Tot Nut van den Javaan

Sportvereniging HFC in 1887

ganisaties in de database *Verenigingen voor armenzorg en armoedepreventie in Nederland in de negentiende eeuw*, een van de drie databases van verenigingen die in 2011 door het Huygens ING zijn gepubliceerd op de website Historici.nl. De tweede betreft *Sportbonden, sportclubs en sportperiodieken tot 1940*, en geeft een overzicht van de snelle ontwikkeling van gymnastiek, hockey, korfbal, schaken, tennis en voetbal. De derde da-

tabase heet *Erkende verenigingen, 1855-1903* en bevat alle verenigingen die bij Koninklijk Besluit erkend waren als rechtspersoon. Daaronder vallen schoolverenigingen, sociëteiten, zangclubs, woningbouwcorporaties en politieke organisaties zoals het Anti-dagbladzegelverbond en de Maatschappij tot Nut van den Javaan. Alle drie de databanken bevatten vele duizenden verenigingen.

Bloeiend verenigingsleven

In de loop van 2012 komen er ook nog een databank met rooms-katholieke religieuze broedersschappen in de negentiende eeuw, een databank met sociale voorzorgfondsen (1827-1880) en een databank met genootschappen van patriotten en prinsgezinden (1780-1795). Per organisatie worden de oprichtingsdatum, plaats van vestiging en doelstelling gegeven plus, afhankelijk van het project, andere bijzonderheden zoals de levensbeschouwing van de leden.

Verenigingen waren in de negentiende en een groot deel van de twintigste eeuw actief op een opvallend breed terrein. De sterke toename van de vrije tijd creëerde ruimte voor toneelgezelschappen, voetbalclubs en ijsverenigingen. Tegelijkertijd ontstond er door industrialisering en door de enorme groei van de grote steden behoefte aan allerlei voorzieningen. De overheid bleef zich echter lang terughoudend opstellen. Particulieren sprongen in dat gat en realiseerden in verenigingsverband voorzieningen zoals scholen, banken voor microkrediet, bibliotheken, instellingen voor ziekenzorg, tehuizen voor ongehuwde moeders enzovoort. Het was tot nu toe niet eenvoudig beter zicht te krijgen op dat bloeiende verenigingsleven. Met deze databases wordt dat een stuk gemakkelijker.

www.Historici.nl/Onderzoek/Projecten/Armenzorgverenigingen

www.Historici.nl/Onderzoek/Projecten/Sportverenigingen

www.Historici.nl/Onderzoek/Projecten/ErkendeVerenigingen

En weer ligt het auteursrecht dwars

Bewaren van bestanden gaat heel goed als je een oude computer nabootst op een nieuwe. Maar het mag niet van Europa. Inge Angevaere

De Europese Commissie financiert veel onderzoek naar de kwetsbaarheid van digitale gegevens en naar oplossingen voor dat probleem. Eén van deze projecten is KEEP, Keeping Emulation Platforms Portable. Dit project wil handzame applicaties ontwikkelen, binnen de grenzen van de wet. Dat bleek niet mogelijk, want diezelfde Europese Commissie en de lidstaten hebben wetgeving uitgevaardigd die emulatie als techniek vrijwel ondoenlijk maakt.

Emulatie is één van de technieken die wordt gebruikt om digitale gegevens voor de lange termijn bruikbaar te houden. Bij de meer bekende migratietechniek worden digitale objecten steeds aangepast aan nieuwe hardware/softwareomgevingen. Maar hierbij gaan altijd gegevens verloren en bovendien is deze methode niet geschikt voor samengestelde, complexe objecten als bijvoorbeeld computerspellen, software, databases en websites – en juist die komen in de wetenschap veel voor.

Bij emulatie laat men de digitale codes voor wat ze zijn, maar bouwt men software die nieuwe computers kan laten functioneren als oude computers. Op een dergelijk platform kan het digitale object draaien in de ‘oorspronkelijke’ omgeving. Daarvoor is dan wel het hele complex aan software nodig dat bij de productie van het digitale object ook aanwezig was: het operating systeem, de applicatiesoftware, en alle

David Anderson foto Inge Angevaere

Grote uitgevers als Microsoft blijken in de praktijk niet of nauwelijks bereid om software en broncodes af te staan

mogelijke plug-ins. Al die software moet gekopieerd worden om in de nieuwe omgeving te kunnen draaien.

Moeilijk doen

Maar het kopiëren van software mag niet volgens Europese richtlijnen. Dat ontdekte David Anderson van Portsmouth University die voor het KEEP-project onderzoek deed naar wat wel en niet is toegestaan. Hij ontdekte een ingewikkeld stelsel van nationale en Europese wetgeving, zo ingewikkeld dat hij zijn eindrapport slechts een *Layman's guide* durfde te noemen. Maar het algemene beeld was helder: erfgoedinstellingen en data-archieven hebben juridisch gezien geen mogelijkheden om software te kopiëren naar emulatoren om zo digitale bestanden bruikbaar te houden. Ook van elektronische beveiligingen als wachtwoorden moet men afblijven.

Het lijkt misschien vreemd dat er zo moeilijk wordt gedaan over het maken van kopieën van software – hackers doen het aan de lopende band. Maar publieke instellingen willen binnen de wet opereren, en het kopiëren van software naar emulatoren is juridisch gezien iets heel anders dan het gebruiken van de software volgens de licentie. Die emulatoren komen open source beschikbaar, en zo komen er veel kopieën op de markt.

De auteursrechtwetten kennen wel enkele kleine uitzonderingen op het gebod ‘niet kopiëren’ (voor privé-gebruik, bijvoorbeeld), maar die uitzonderingen bieden geen soelaas voor de emulatietechniek. Tijdens een workshop in Den Haag vertelde Anderson E-data dat het Europese KEEP-project zelfs zijn eigen resultaten niet kan opleveren zonder EU-regels te overtreden.

Grote commerciële uitgevers van software als Microsoft blijken in de praktijk niet of nauwelijks bereid om software en broncodes af te staan. Zij beschermen hun recht om de software – ook al is die oud – te vermarkten. Een soort deponeringsplicht voor duurzaamheidsprojecten zou daar een eind aan kunnen maken, maar die bestaat niet voor software.

Het is de hele erfgoedsector duidelijk dat de wettelijke regels ten aanzien van auteursrecht die in het analoge tijdperk zijn ontwikkeld in het digitale tijdperk dringend aanpassing behoeven. Maar dat proces verloopt uiterst traag. De uitgevers van software hebben een sterke lobby in Brussel om hun belangen te beschermen.

www.keep-project.eu

Eten en je wassen op de smartphone

Onderzoek naar de besteding van tijd gaat meestal met dagboekjes. Maar een smartphone is veel handiger. Eric Balster

“Je smartphone heb je altijd bij je en dat biedt ook mogelijkheden om respondenten te herinneren aan het onderzoek”, zegt Henk Fernee, onderzoeker bij het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP). “Hoe korter de tijd tussen de activiteit en de registratie, des te betrouwbaarder de data”. Zoals in de vorige E-data al werd gemeld, onderzoekt het SCP of smartphones de tot dusver in het Tijdsbestedingsonderzoek (TBO) gebruikte dagboekjes kunnen vervangen. Een ander voordeel is dat smartphones extra gegevens (paradata) kunnen vastleggen: wanneer er iets is ingevuld, of de respondent nog iets verbeterd of toegevoegd heeft, en of het sturen van herinneringen effect heeft. Het is zelfs mogelijk om – met toestemming van de deelnemers – GPS-data van de smartphone uit te lezen en informatie te krijgen over verplaatsingen. SCP werkt in dit experiment samen met CentERdata, dat de smartphone applicatie (de *App*) ontwikkelt. Aan een eerste test namen 100 personen deel; de helft met eigen smartphones, de andere helft met een in bruikleen gegeven exemplaar. De onderzoekers van SCP en CentERdata testen eerst uit of smartphones geschikt zijn voor het TBO. Een belangrijke vraag is natuurlijk of de smartphonedata wel vergelijkbaar zijn met de dagboekdata. De dagboekaanpak is daarom vrijwel één op één vertaald naar de smartphone. Een andere vraag is of onervaren deelnemers die een smartphone in bruikleen hebben, meer moeite hebben met invullen dan ervaren gebruikers op hun eigen smartphone.

Want voor een representatief onderzoek moeten ook mensen zonder eigen smartphone mee kunnen doen. Tot slot vallen ook GPS-data onder de test. Fernee: “Natuurlijk speelt hier een privacy issue, maar dat is in dit onderzoek beter afgedekt dan bij menig commerciële App.”

Nathalie Sonck is net als Fernee vanuit het SCP betrokken bij het experiment. “Ik ben vooral geïnteresseerd in het gebruik van *social media*; de smartphone biedt goede mogelijkheden om daarop verder te experimenteren”, zegt Sonck. In een van de volgende experimenten zullen de onderzoekers kijken of ze ook het bel- en sms gedrag kunnen uitlezen. Helemaal interessant is als de deelnemers ook de ervaringen of gevoelens die ze bij hun bezigheden hebben, kunnen intikken op de smartphone. Dergelijke studies worden bijvoorbeeld al in Groot-Brittannië gedaan onder de naam ‘Mappiness’-onderzoek of ‘Experience sampling’. Sonck: “Maar alles op zijn tijd: eerst de geplande experimenten afmaken!”

www.scp.nl/Organisatie/Onderzoeksgroepen/Tijd_Media_Cultuur/Tijdsbesteding

Invulscherm van de smartphone